

Стаття надійшла до редакції 21.04.13

Ленухова Н., асп.,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ДЕФИНИЦИИ, ДОМИНАНТНЫЕ ПРИЗНАКИ И ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ЛИТЕРАТУРНОЙ СКАЗКИ

В статье рассматривается проблема определения понятия "литературная сказка", делается попытка выделения доминантных признаков литературной сказки, анализируются трудности, которые должен преодолеть переводчик в процессе перевода литературной сказки.

Ключевые слова: сказка, литературная сказка, авторская сказка, народная сказка, доминанта, перевод, адаптация.

Liepukhova N., postgraduate student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

PROBLEM OF DEFINITION, DOMINANT CHARACTERISTICS AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF THE LITERARY FAIRY TALE

The article sheds light on the problem of the definition of the concept "literary fairy tale", there is an attempt to find dominant characteristics of the literary fairy tale, the author analyze the difficulties, which an interpretator has to overcome during translation of the literary fairy tale.

Key words: fairy tale, literary fairy tale, author's fairy tale, folktale, dominant characteristic, translation, adaptation.

УДК81'344.34=111

Лисенко К.В., викл.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОСОДИЧНІ МАРКЕРИ ВАРІАТИВНОСТІ КВАЗІМОНОЛОГУ – РОЗПОВІДІ З П'ЄСИ ШЕКСПІРА "ЮЛІЙ ЦЕЗАР". ЕСКПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ (на матеріалі радіовистав)

У статті йдеться про результати порівняльного аудитивного та інструментального аналізу аудіо-записів радіопостанов В. Шекспіра

для виявлення інваріантних та варіативних рис просодичного оформлення акторського виконання окремих фрагментів п'єс. Автор порівнює діапазонні інтервали перепаду в інтоногрупах порівнювальних презентацій та робить висновки щодо змін інтонаційних малюнків у розповіді.

Ключові слова: маркер просодії, спонтанний монолог, сценічний монолог, квазіспонтанний монолог, тональний діапазон, варіативний маркер, інваріантний маркер, внутрішній монолог, зовнішній монолог.

Розширення наукової парадигми є характерним для сучасної лінгвістики, проте найбільш актуальними та перспективними виявляються дослідження, що поєднують як різноманітні прийоми лінгвістичного аналізу, так і новітні досягнення техніки та інформаційних технологій.

Останнім часом здобутки експериментально-фонетичних досліджень активно використовуються під час проведення різноманітних досліджень у загальному мовознавстві, в інших дисциплінах – фоностилістиці, риториці та компаративних дослідженнях (Бишук Г.В., Дворжецька М.П., Задоріжна Н.І., Захарова Ю.М., Калита А.А., Ковальчук С.С., Петренко І.В.), проте ще недостатньо уваги приділяється аналізу драматичного дискурсу на просодичному рівні, зокрема в межах дискурсу радіовистави. Врахування чинника саме радіовистави є важливим, оскільки він безпосередньо пов'язаний із неможливістю слухача бачити акторську гру, а отже з необхідністю уявляти собі п'єсу лише згідно з почутим текстом. Це зумовлює необхідність детального вивчення диференційних ознак акторського мовлення як на перцептивному, так і на акустичному рівні.

Дослідження присвячене порівняльному аналізу аудіо-записів монологів п'єси Шекспіра "Юлій Цезар", зроблених через значний проміжок часу для виявлення інваріантних та варіативних ознак у плані фонетико-просодичного оформлення варіантів акторського виконання аналізованих текстів. Метою було виявити особливості просодичного оформлення двох варіантів монологу – у записі 1938 року з архівів "Old Time Radio" (www.archive.org), у виконанні актора Орсона Веллеса (далі – Актор 1) та у записі 2003 року із колекції "The Complete Arkangel Shakespeare" у виконанні Адріана Лестера, актора Royal Shakespeare Company (далі – Актор 2).

У діахронічному аспекті просодичні маркери однієї й тієї ж радіопостанови в різних акторських виконаннях та в різні історичні

періоди часу демонструють, з одного боку, високий рівень варіативності, а з іншого, певні інваріантні риси.

Монолог, як відомо, є однією з форм реалізації комунікативно-мовного акту. Монолог – форма односпрямованого спілкування. Це складна, розгорнута форма мови, де порівняно мало використовується немовна інформація, що отримується від учасників комунікації в ситуації спілкування [Брандес Г. 1: с.119-120].

Дослідники не мають чіткої спільної думки щодо монологу як форми комунікації на сцені. Так, Великая О.В. [3: с. 27], розглядаючи сценічний та спонтанний монологи, вважає останній автоматичним типом мови, на відміну від сценічного, який будується як розгалужена репліка однієї з діючих осіб, що послідовно викладає свою думку, адресовану присутньому поряд співбесіднику та глядачу.

Сценічний монолог, на думку Ковальчук С.С., [9 : с.16] є сценічною мовою, пасивною за формою, тобто такою, що не супроводжується дією, а будується, в основному, на ментальних засобах психологічного впливу на глядача. Він також є формою, що хронологічно лімітована межами сюжетного часу, який викликаний необхідністю психологічно зосередити увагу глядача в полі фабульного змісту монологу. За своєю структурно-сисловою організацією Ковальчук С.С. розділяє монологи на фабульно-проблемний, фабульно-інструктивний та фабульно-підсумовуючий. Фабульно-проблемний монолог виконує функцію сюжетної інтриги й тому може називатись також фабульно-інтригуючим [Ковальчук : 9: с.16]. Учена також розділяє монолог на внутрішній та зовнішній. Сценічна внутрішня форма монологу визначається як послідовна та така, що вимовляється вголос, або як система доказів самому собі (без будь-яких скорочень), але за умови обов'язкового вилучення зі сцени решти дійових осіб; або як короткий висновок-оцінка мовної ситуації, яка промовляється вголос, проте з обов'язковою авторською ремаркою типу "в бік". Зовнішня ж форма монологу дозволяє комунікативний зв'язок із партнерами, що синхронно знаходяться на сцені, проте в монолозі їхня роль зводиться не стільки до привнесення нової інформації, скільки до уточнення та деталізації тих даних, про які повідомляється. [Ковальчук :9: с.17].

Монолог-розповідь як структурну одиницю драматичного тексту можна вважати також квазіспонтанним монологом, з

інтригою – власне розповіддю та висновками, що слідує за звичай у кінці розповіді. Це так званий зовнішній варіант монологу, який допускає зв'язок з іншими героями п'єси – партнерами, що синхронно знаходяться на сцені. Структурно розповідь є інтегрованою в сценічний діалог, тобто монолог-розповідь як частину діалогу, та передбачає "двоюрисну" аудиторію – партнера по сцені – адресата розповіді, та, власне, глядача, або радіослухача.

Розповідь структурно може складатися з кількох епізодів, (мікротекстів), на підставі яких герой робить висновки, наприклад, у монолозі-розповіді Касія з п'єси "Юлій Цезар". Згадаймо епізод, у якому відбуваються події в п'єсі. Касій, який заздрить успіхам та популярності Юлія Цезаря, пригадує, як вони росли в дитинстві, і яким слабким та несміливим був Юлій. Касій зловтішно розповідає про випадок, коли йому довелося рятувати майбутнього Цезаря, який благав про допомогу.

В ініціальной частині розповіді-спогаду Актор 1 виділяє обставини часу та місця, використовуючи інтонацію перерахування, тобто низького ковзного підйому, що використовує для заохочення до теми розповіді, тоді як Актор 2 користується зовсім іншим просодичним прийомом – ковзним високим падінням, неначе підкреслено не намагаючись надати розповіді якогось особливого значення.

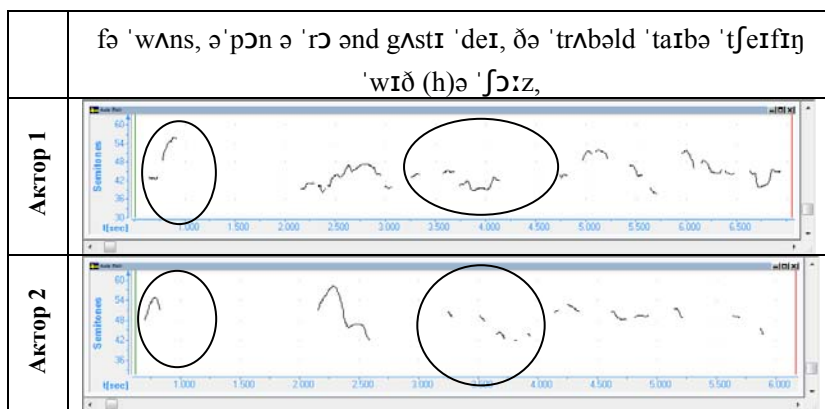

Рис. 1. Розміщення інтонаційно виділених обставин часу та місця в реченні *For once, upon a raw and gusty day...*

Далі, продовжуючи розповідь, Касій згадує питання Юлія:

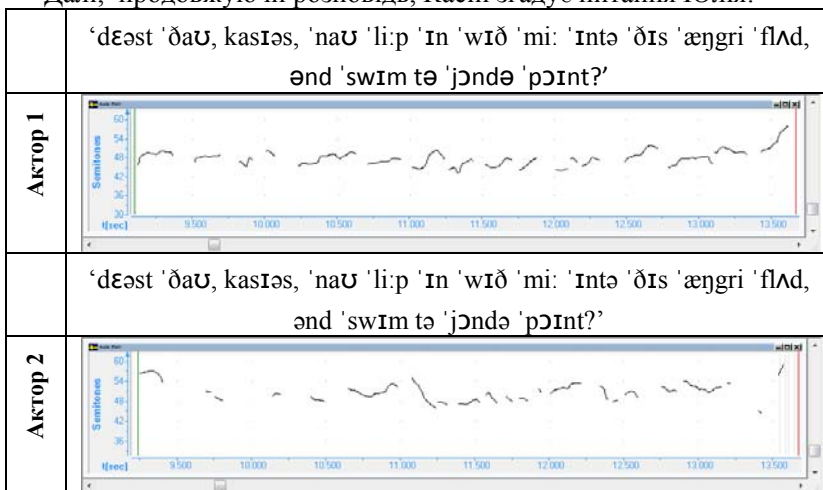
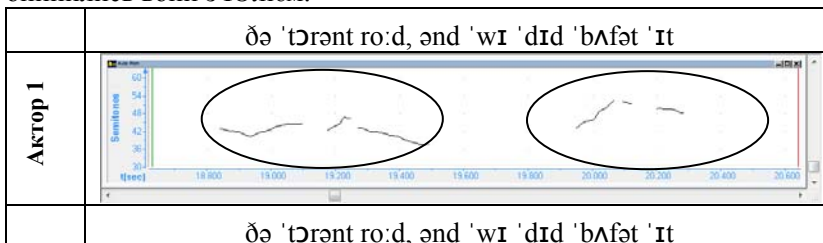

Рис. 2. Інтонаграма загального питання *‘Darest thou, Cassius, now leap in with me into this angry flood, and swim to yonder point?’*

У загальному питанні, як відомо, мелодійний малюнок найчастіше характеризується висхідним тоном. Як на перцептивному рівні, так і в результаті аналізу акустичних характеристик питального речення було виявлено, що обидва актори послуговуються саме висхідними тонами, проте Актор 1, для більшої виразності, користується тонами ковзного підйому на кожному наголошеному тоні, тоді як Актор 2 – рівним середнім із незначними змінами регістру та підйомом лише на термінальному тоні.

Касій, продовжуючи спогади, описує шторм, в якому згодом опинились вони з Юлієм.

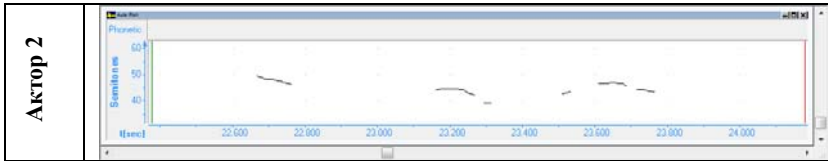

Рис.3. Інтонаграма показників ЧОТ
The torrent roar'd, and we did buffet it.

Інтервал діапазону початку інтоногрупи у Актора 1 не демонструє яскраво виражених тонових модуляцій. Він є значно вужчим за інтервал кінця інтоногрупи. Широкий діапазонний інтервал перепаду на кінцевій інтоногрупі (рис.3) виконує роль заохочення слухачів до продовження розповіді. Актор 2 не користується перепадами модуляцій тону голосу, отже на інтонаграмі спостерігаємо майже рівний, без різких змін малюнок, середній показник ЧОТ.

Підходячи до розв'язки інциденту в епізоді, про який ідеться, Касій, бажаючи зосередити увагу на наступній інформації, каже:

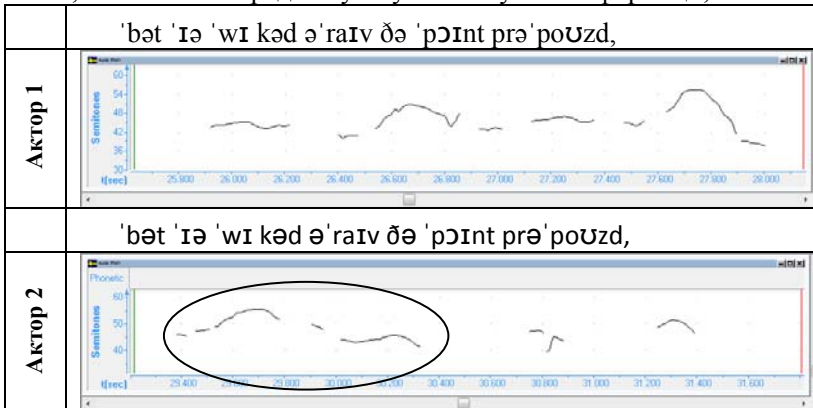

Рис.4. Хвилеподібний малюнок в реалізації речення
But ere we could arrive the point proposed.

Диференційною ознакою для вищезазначеного речення є майже рівний тон в ініціальній частині з надзвичайно гострим кутом вигину ЧОТ з наступним максимальним падінням на термінальному тоні у Актора 1, (рис.4), порівняно з максимальним ЧОТ в ініціальній частині на перед'ядрі у Актора 2, який користується ним, очевидно, для привернення особливої уваги.

Центром емоційного напруження в розповіді – спогаді є слова Касія:

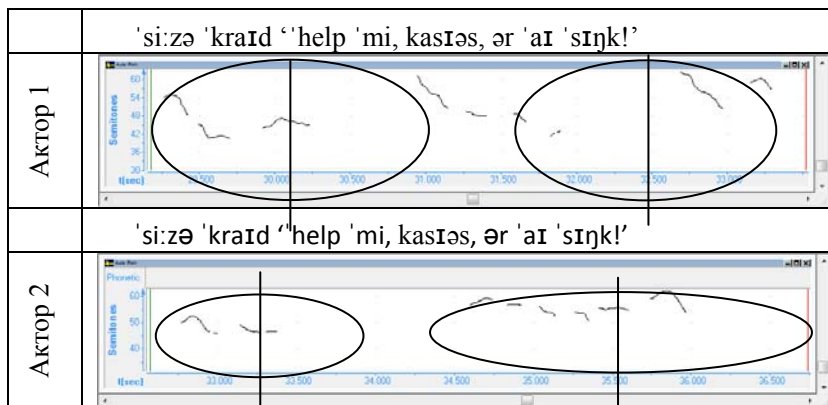
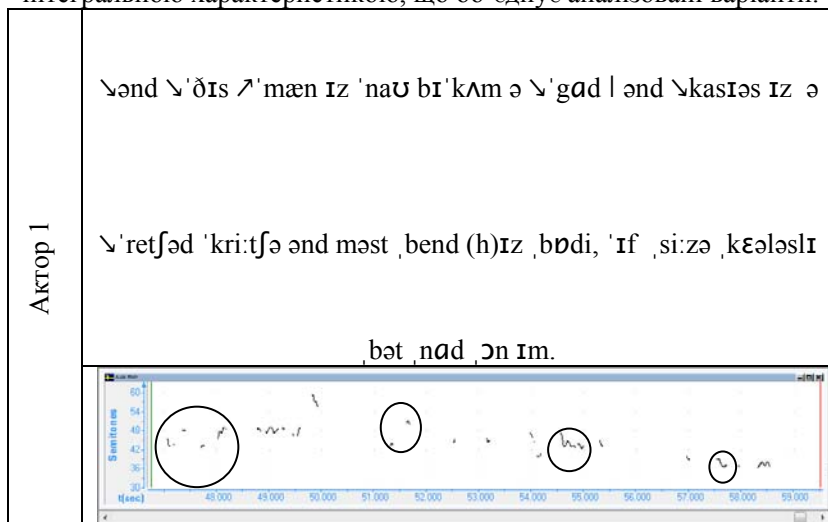

Рис.5. Розміщення максимумів ЧОТ в емоційно забарвленому висловленні *Caesar cried: 'Help me, Cassius, or I sink!'*

Діапазон тону в трьох інтоногрупах у Актора 1 (рис.5), а також рівномірна двократна паузація між трьома синтагмами майже однакові, тоді як у Актора 2 спостерігаємо лише дві інтоногрупи, і рівень регістру тону першої та другої інтоногрупи є різним – у першій групі – середній рівний, у другій – високий рівний. Крім того, він, як бачимо, використовує лише одну паузу – між словами автора та власне криком про допомогу.

Просодичне оформлення термінальної частини розповіді є інтегральною характеристикою, що об'єднує аналізовані варіанти:

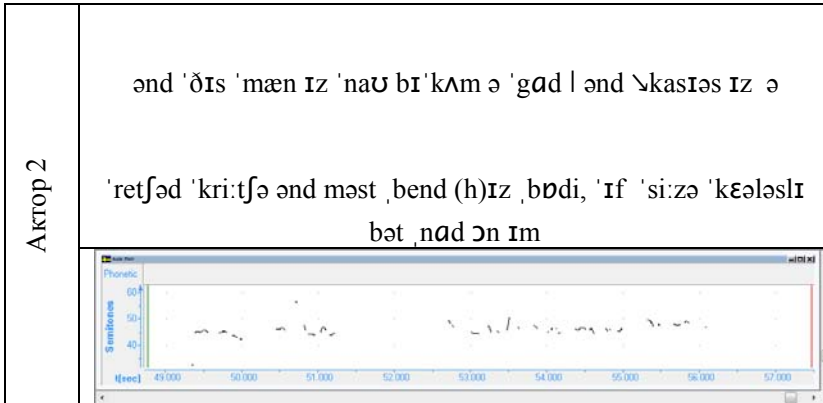

Рис.6. Інтонोगрама заключного висловлення *And this man is now become a god, and Cassius is a wretched creature and must bend his body, if Caesar carelessly but nod on him.*

В основі інтонаційного малюнку в обох презентаціях рівний середній тон та зміна його на рівний низький, що лише підкреслює силу логічного наголосу на значущих словах. Проте локалізація наголошених слів є значною диференційною ознакою.

Актор 1 виділяє **And this man** за допомогою Fall Rise широкого діапазону з паузацією після нього з наступним виділенням **god** та **Cassius** високим падаючим High Wide Fall та з логічним наголосом на **wretched**, після яких настає розв'язка з низьким рівним тоном. Слід зазначити алітерацію на приголосному [к] у слові **carelessly**. Актор 2 користується рівним низьким тоном до слова **Cassius**, виділяючи його на тлі постійного низького рівного тону, яким і оформлено усе це речення.

Рівний тон Level Tone, як відомо, означає рутинне, нейтральне коментування, який використовується для виразу нескінченності, без відтінку очікування. Р. Кінгдон [14:с. 60] вважає, що низький рівний частіше звучить під час читання поезії, тоді як середній рівний – у спонтанному мовленні, функціонально замінюючи висхідний. Інші дослідники [Мансі Е.А.10: 56], вважають, що Level Tone використовують для зупинки у фонації, щоб обдумати щось, під час вагань, байдужому ставленні, або коли не знають, що сказати, або коли говорять неначе до себе, не звертаючись до слухача, та під час читання віршів. Однак аудитивний аналіз показав, що комбінування Level Tone різного регістру з варіаціями

з темпом та з логічними акцентуванням лексичних центрів додають мовленню надзвичайно яскравого емоційного напруження.

У цілому інтонаційний малюнок у монолозі-розповіді залежить перш за все від тематичного наповнення розповіді. У спогадах Касія, Актор 2 грає на контрасті превалюючого рівного тону та високого падаючого тонів High Wide Fall.

Наявність діапазонних інтервалів перепаду в епіцентрі емоційного напруження, а також розбіжності в паузації у виконанні акторів і є варіативними ознаками. Інтегральною ж характеристикою є просодичне оформлення термінальної частини розповіді.

Загалом можна зробити висновок, що в сучасному варіанті виконання існує безпосередня кореляція застосування комбінацій контрастних рівних та падаючих тонів із намаганням актора виразити емоційне напруження, тоді як у тридцяті роки актори частіше прислуговувалися високим падаючим High Wide Fall у термінальній частині, що є, зазвичай, пов'язаним із необхідністю зосередити увагу аудиторії на наступній, більш значущій інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Брандес Г.* Шекспир: Жизнь и произведения. – М., 1998. – 205 с.
2. *Бишук Г.В.* Ритмічна модель англомовного художнього тексту (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі соціально-психологічних оповідань письменників ХХ ст.): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2003. – 208 с.
3. *Великая Е.В.* Просодия как чинник стилеобразования (експериментально-онетическое исследование на материале английской сценической и спонтанной речи) Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 – М., 2010. -33с.
4. *Дворжецкая М.П.* Единство системного и коммуникативно-функционального анализа просодии связного текста // Изучение динамического аспекта сегментных и супraseгментных единиц звучащего текста (отв. ред. Дворжецкая М.П.). – Киев: КГПИИЯ, 1988. – С.5-11.
5. *Дубовский Ю.А.* Типология маркеров для анализа речевой просодии / Юрий Александрович Дубовский // Просодические средства организации стилистически различных текстов в современном английском языке. – М., 1985.- С.120-131.
6. *Задоріжна Н.І.* Просодичні маркери гендерної варіативності мовлення в англомовній радіо рекламі/ Наталія Ігорівна Задоріжна

//Мовні та концептуальні картини світу ; зб.наук.праць. – К.:Видав.Дім Дмитра Будаго. – К., 2005. – Випуск 16, книга 1. – С. 119-124.

7. *Захарова Ю.М.* Інтонаційна організація сучасного англійського мовлення: Навч. посібник / За ред. А.Д. Белової. – К.: Вид-во НА СБ України, 2004. – 84 с.

8. *Калита А.А.* Система фонетичних засобів актуалізації смислу висловлювання (експериментально-фонетичне дослідження англійського емоційного мовлення): Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2003. – 32 с.

9. *Ковальчук С. С.* Монолог как речевая единица драматургического текста (на материале ряда приведенный В.Шекспира): Автореф. дис. ... канд. філол. наук . – М., 2007.-36с.

10. *Манси Е.А.* English Phonetics. Киев, 2005. – 207 с.

11. *Петренко І.В.* Лінгвоакустичні характеристики паузації в сучасному англійському лекційному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження чоловічого та жіночого мовлення в дидактичній сфері): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2000. – 19 с.

12. *Светозарова Н.Д.* К вопросу о функциях интонации // Звуковой строй языка. – М.: Наука, 1979. – С. 252-255.

13. *Серажим К.С.* Дискурс як соціолінгвальне явище: Методологія, Архітектоніка, Варіативність [на матеріалах сучасної газетної публіцистики] / Катерина Степанівна Серажим. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2002. – 392 с.

14. *Kingdon R.* The Groundwork of English Intonation.- Lnd, 1958. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 21.04.13

Лысенко К.В., препод.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**ПРОСОДИЧЕСКИЕ МАРКЕРЫ ВАРИАТИВНОСТИ
КВАЗИМОНОЛОГА – ПОВЕСТВОВАНИЕ В ПЬЕСЕ
ШЕКСПИРА "ЮЛИЙ ЦЕЗАРЬ". ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-
ФОНЕТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ
(на материале радио-спектаклей)**

В статье описаны результаты сравнительного аудитивного и инструментального анализа аудио-записей радиопостановок В.Шекспира для выявления инвариантных и вариативных характеристик просодического оформления актерского исполнения отдельных

фрагментов пьес. Автор сравнивает диапазонные интервалы перепада в интонационных группах сравниваемых презентаций и делает выводы относительно изменения интонационных рисунков в повествовании.

Ключевые слова: *маркер просодии, спонтанный монолог, сценический монолог, квазиспонтанный монолог, тональный диапазон, вариативный маркер, инвариантный маркер, внутренний монолог, внешний монолог.*

Lysenko K.V., University Instructor
Institute of Philology, National Taras Shevchenko University of Kyiv

PROSODIC MARKERS OF INVARIABILITY OF QUASI-MONOLOGUE – NARRATION IN PLAY "JULIUS CAESAR" BY SHAKESPEARE. EXPERIMENTALLY-PHONETIC RESEARCH (BASED ON RADIO PLAYS)

The article highlights the results of comparative auditive and instrumental analyses of audio recordings of Shakespeare's radio plays to depict prosodic markers' invariability and variability of actors' performance. The author compares diapasonic intervals of differential in intonation groups of the presentations compared and makes conclusions as to the role of these intonation drawings in the narration.

Key words: *prosody marker, spontaneous monologue, stage monologue, quasi-spontaneous monologue, tone diapason, variability of prosodic marker, invariability of prosodic marker, inner monologue, outer monologue.*

УДК 81'322

Лисенко М.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**КОМБІНОВАНІ ІНТОНАЦІЙНІ КОНСТРУКЦІЇ
В СИНТЕЗАТОРАХ ШТУЧНОГО МОВЛЕННЯ**

Стаття присвячена явищу комбінованих інтонаційних контурів, їхнім особливостям у просодичному та стилістичному аспектах з огляду на можливість використання в синтезаторах штучного мовлення.

Ключові слова: *інтонаційний контур, синтезатор штучного мовлення, пунктограма, розділовий знак, діалогічне мовлення.*